

УДК 340.14:346.2

І.В. СТЕЛЬМАХ, Криворізьке міське управління юстиції Дніпропетровської області

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ, ЗБЕРЕЖЕННЯ МАЙНА, ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ І ПРАВОВА ПРОПАГАНДА НА ПІДПРИЄМСТВІ

Ключові слова: законність, збереження майна, правове виховання, правова пропаганда, підприємство, юридична служба

Проголошення незалежності України 24.08.1991 року, політичні та соціально-економічні перетворення, спрямовані на розбудову демократичної правової держави, докорінно змінили і сферу суспільного виробництва.

За таких умов більшою мірою підвищуються роль і значення правових норм і методів управління економікою, правового забезпечення виробничої діяльності, зміни законності у сфері господарювання, державної, трудової, виробничої, технологічної дисципліни на всіх рівнях і в усіх ланках економіки країни. Реалізувати ці завдання, ефективно захистити законні права та економічні інтереси підприємств, організацій і установ покликані юридичні служби. Їх роль постійно зростатиме, бо у процесі розбудови правової держави особливо актуальною стає законність - одностайне розуміння, суворе і неухильне виконання законів усіма органами, організаціями, посадовими особами і громадянами в усіх сферах суспільного життя. Законність, правопорядок у сфері економіки - це система врегульованих правом суспільних відносин у сфері управління діяльністю господарських організацій.

Зазначимо, що цією проблемою займалися багато науковців, серед яких, наприклад, А.М. Долгополов, Д.І. Дедов, Є.О. Мічурін та інші. Разом із тим, на наш погляд, потре-

бують додаткового висвітлення питання забезпечення законності, збереження майна, правового виховання і правової пропаганди на підприємствах, що і є метою нашої роботи. Її новизна полягає у систематизації основних організаційно-правових засад, пов'язаних з діяльністю юридичних служб на підприємствах.

Таким чином, на підприємствах робота із забезпечення законності в господарській діяльності, у трудових та інших відносинах здійснюється керівниками підприємств, служб і структурних підрозділів. Важливе місце у вирішенні цього завдання відводиться юридичній службі, яка повинна бути організатором боротьби за дотримання і зміцнення законності.

Забезпечення законності на підприємстві - це, насамперед, боротьба з порушеннями державної, договірної і трудової дисципліни, порушеннями законодавства у вигляді безгосподарності, крадіжок майна, зловживань тощо. Тому керівники підприємств, а юридична служба - передусім, повинні бути обізнані з різними галузями права, економіки, виробництва, знати і вміти застосовувати численні нормативні акти в кожному конкретному випадку, не обмежуватись консультуванням з правових питань і візуванням документів.

Згідно з Загальним положенням про юридичну службу [1] юрисконсульт повинен бути активним учасником єдиного процесу діяльності підприємства і забезпечувати суворе дотримання законності в усіх сферах господарської діяльності підприємства; вивчати і аналізувати практику роботи підприємства, наполегливо домагатись усунення порушень законності; негайно доповідати керівникові про порушення законності; розробляти і вносити пропозиції щодо усунення недоліків у роботі підприємства; постійно пропагувати законодавство; аналізувати практику роботи комісій з трудових спорів; допомагати товариським судам та іншим громадським організаціям.

У Загальному положенні про юридичну

службу [1] зазначається, що юрисконсульт повинен перевіряти відповідність вимогам законодавства проектів наказів, інструкцій, положень та інших документів правового характеру, які подаються на підпис керівникові підприємства, здійснювати контроль за відповідністю законодавству розпоряджень та інших актів, що видаються керівниками структурних підрозділів, вживати заходів щодо скасування актів, виданих з порушенням чинного законодавства.

Виявивши порушення законності в роботі підприємства та його посадових осіб, юрисконсульт повинен негайно доповісти про це керівнику підприємства для вжиття необхідних заходів щодо їх усунення. Юрисконсульт не візує проекти правових документів, які подаються на підпис керівникові, якщо вони не відповідають чинному законодавству, і натомість готує висновок, де пропонує вирішити в законному порядку розглянуті питання.

Основними напрямками правової роботи щодо забезпечення законності є такі:

- дотримання законності наказів та інших нормативних актів, що видаються на підприємстві;
- контроль за виконанням правових норм керівництвом підприємств, службами, структурними підрозділами, вжиття заходів щодо усунення всіх виявлених порушень законності та скасування актів, що не відповідають законодавству;
- притягнення до юридичної відповідальності осіб, які допустили правопорушення, і своєчасне передавання матеріалів про порушення в суди, органи міліції, прокуратури та інші відповідні державні та громадські органи;
- розповсюдження правових знань і роз'яснення чинного законодавства;
- участь у розробці заходів впливу на правопорушників і аналіз ефективності застосування цих заходів.

Забезпечення законності актів, що видаються на підприємстві, здійснюється шляхом правової експертизи проектів цих актів.

Юрисконсульт повинен попередньо ознайомлюватися і візувати всі накази, що видаються на підприємстві, незалежно від їх змісту. При цьому він з'ясовує, чи має право керівник підприємства видати акт з певного питання, чи, можливо, це компетенція вищих органів; чи потрібно узгоджувати проект з профспілковим комітетом; чи правильно зроблено посилання на закони та інші нормативні акти [2].

Контроль за дотриманням правових норм у діяльності підприємства забезпечується юридичною службою переважно шляхом участі юрисконсульта в нарадах і засіданнях керівництва під час розгляду питань, що стосуються практики застосування чинного законодавства; проведення правової експертизи актів, що видаються; періодичного ознайомлення з документами правового характеру, які не піддавались експертизі (наприклад, виданих у структурних підрозділах та службах); здійснення перевірок правильності ведення претензійної роботи і роботи з укладення і виконання господарських договорів підрозділами та службами підприємства.

Робота зі зміцнення виробничої, трудової та інших видів дисципліни - важливе завдання юридичної служби підприємства. Основними напрямками роботи юридичної служби щодо забезпечення дотримання трудового законодавства і зміцнення дотримання трудового законодавства і зміцнення трудової дисципліни є такі:

- участь у розробці правил внутрішнього трудового розпорядку, колективних договорів, посадових інструкцій та інших документів правового характеру, що регулюють трудові відносини на підприємстві;
- забезпечення відповідності чинному законодавству проектів наказів та інших правових актів, що подаються на підпис керівнику підприємства;
- здійснення контролю за відповідністю вимогам законодавства наказів та інших правових актів з трудових питань, які видаються керівникам служб і структурних підрозділів підприємства;

- участь у роботі, пов'язаній з відшкодуванням матеріальних збитків, заподіяних підприємству через порушення законодавства про працю;

- використання правових засобів зміцнення трудової дисципліни;

- надання правової допомоги профспілковому комітету, комісії з трудових спорів, товариському суду, громадським організаціям;

- пропаганда і роз'яснення трудового законодавства в колективі підприємства.

Таку роботу юридична служба здійснює в тісному взаємозв'язку з відділами кадрів, праці та заробітної плати, бухгалтерії та іншими службами. Організація роботи із забезпеченням збереження майна і боротьби з крадіжками та нестачами - один з найважливіших напрямків діяльності юридичних служб у сфері суспільного виробництва.

Обов'язок щодо забезпечення збереження майна повною мірою стосується і співробітників юридичної служби, одним з основних завдань якої є використання правових засобів у справі збереження майна і боротьби з безгосподарністю. Юридична служба повинна:

- забезпечувати законність правових документів, що видаються на підприємстві;

- брати участь у перевірках стану дотримання законодавства з охорони підприємства, у розробці заходів щодо використання правових засобів, спрямованих на попередження крадіжок, нестач, псування матеріальних цінностей і втрат від безгосподарності;

- оформлювати матеріали, пов'язані із втратами, для передання їх слідчим і судовим органам;

- надавати правову допомогу бухгалтерії з питань відшкодування збитків;

- брати участь у роботі бухгалтерії щодо стягнення дебіторської заборгованості;

- надавати правову допомогу службам і структурним підрозділам підприємства з питань правильного застосування законодавства, що регулює порядок списання, продажу, обміну, оренди, передавання майна і грошо-

вих цінностей підприємства;

- аналізувати практику використання відповідними службами, структурними підрозділами та працівниками правових засобів у роботі.

Заходи щодо забезпечення збереження майна і боротьби з безгосподарністю розроблюються, як правило, у цілому по підприємству і мають предметний і чітко визначений характер. Участь у розробці цих заходів юридичних служб є окремим напрямком їх правової роботи.

Найпершим завданням юридичної служби, інших служб, структурних підрозділів і керівництва підприємства є забезпечення законності документів правового характеру, що полягає в перевірці відповідності вимогам законодавства проектів наказів, положень, інструкцій та інших правових документів з питань забезпечення збереження майна і боротьби з безгосподарністю. У цих документах повинні відбиватись питання охорони підприємства, організації перепусткового режиму, приймання продукції, зберігання і обліку матеріальних цінностей, випуску готової продукції, попередження крадіжок, інших втрат.

Крім того, юридична служба разом з іншими службами та структурними підрозділами підприємства бере участь у перевірці додержання законодавства про охорону майна. Юридична служба повинна роз'яснювати керівнику підприємства, керівникам відділу кадрів, іншим посадовим особам як правильно застосовувати трудове законодавство під час прийняття, призначення та переміщення матеріально відповідальних осіб: ці питання повинні обов'язково узгоджуватись з бухгалтерією; забороняється приймати на матеріально відповідальні посади осіб молодше 18 років, а також осіб, які мають судимість на корисливі злочини, або стосовно яких є укладений в письмовій формі вирок суду, що забороняє їм обіймати певні посади.

Іншим напрямком забезпечення збереження майна є створення умов для кількісного та якісного збереження матеріальних цін-

ностей. Це можливо не лише за наявності складських приміщень, спеціально відведених територій або майданчиків, але й за умови надійної огорожі складського господарства, відповідного обладнання складських приміщень та інших місць зберігання, що виключало би можливість доступу до матеріальних цінностей сторонніх осіб.

Співробітники юридичної служби разом з працівниками інших служб і структурних підрозділів повинні виявляти недоліки та порушення в організації складського господарства.

Особливе значення в питаннях збереження майна підприємства має суворе дотримання вимог приймання продукції, що надходить, за кількістю та якістю. Беручи участь у цій роботі, юридична служба здійснює контроль за додержанням встановленого законодавством порядку приймання продукції, що надходить:

- контролює дотримання вимог приймання продукції з урахуванням особливостей окремих її видів, характеру господарських зв'язків, а також перевіряє відповідність кількості та якості продукції даним у супровідних документах і в наявності;

- фіксує кількість і якість продукції, що надходить, у момент передавання її матеріально відповідальній особі на зберігання або під звіт;

- забезпечує відшкодування збитків, заподіяних неналежними діями контрагентів (оформлює акти приймання, які фіксують недоліки в продукції, що надійшла, або її нестачу, що є основним доказом заподіяння шкоди);

- виявляє і вивчає причини недотримання вимог при прийманні продукції і вносить пропозиції щодо усунення недоліків.

Важливим обов'язком юридичної служби є участь у роботі з ліквідації дебіторської заборгованості, забезпечення додержання законодавства при списанні грошових і матеріальних цінностей. Разом із бухгалтерією юридична служба аналізує причини виникнення простроченої дебіторської заборгова-

ності, вживає заходів щодо її ліквідації (готує претензії, позовні заяви), попередження виникнення заборгованості, добровільного погашення.

Основними завданнями юридичної служби під час перевірки законності списання з бухгалтерського балансу майна, боргів, нестач та інших втрат є забезпечення суворого дотримання посадовою особою встановленого порядку, а також вжиття заходів щодо відшкодування збитків і притягнення до відповідальності осіб, винних у незаконному списанні. З цією метою юрисконсульти обов'язково повинні перевіряти документи на списання і складати вмотивовані та обґрунтовані висновки.

Ще одним важливим етапом у роботі щодо забезпечення збереження майна є підготовка і оформлення матеріалів про розкрадання, нестачі та інші порушення для передавання їх до суду, слідчих органів, а також з метою відшкодування збитків.

Як основний організатор роботи, пов'язаної із забезпеченням збереження майна, юридична служба несе відповідальність за юридичне оформлення службами і структурними підрозділами матеріалів про втрати. Правильне оформлення і своєчасне передавання матеріалів про розкрадання та інші правопорушення до судово-слідчих органів, а також правильне подання оформленого позову про стягнення з винних осіб компенсації за завдану шкоду - початкова стадія участі юридичної служби в організації і виконанні роботи з відшкодування збитків, нанесених підприємству.

В умовах становлення України як правової держави великого значення набуває чітке виконання правових норм в усіх ланках і сферах суспільного виробництва.

Організація і оплата праці, порядок господарських відносин, використання фондів заохочення та інші аспекти на виробництві регламентуються нормативними актами, які повинен знати кожний працівник і суворо дотримуватись їх норм і положень, що є необхідною умовою успішного функціонуван-

ня господарського механізму. Тому має важливе значення широка пропаганда правових норм, вміння використовувати юридичні засоби не тільки у сфері виробництва, але й в усіх сферах життєдіяльності. Через це, беручи участь у роботі з пропаганди і роз'яснення у трудовому колективі законодавства, юридична служба разом з іншими службами і підрозділами повинна організувати лекції, семінари та бесіди.

Юридична служба має використовувати таку ефективну форму роботи, як організація нарад інструктивного характеру з питань господарської діяльності (наприклад, з організації контролю за виконанням договорів, дотримання законодавства про працю та ін.).

Особливо результативними є індивідуальні консультації працівників. Юрисконсульт повинен також відвідувати служби та структурні підрозділи і давати кваліфіковані від-

повіді на запитання правового характеру.

За такої організації правової пропаганди на підприємстві значно зменшиться кількість порушень трудової договірної і виробничої дисципліни, набагато підвищиться ефективність праці працівників, вдосконалиться управління виробництвом і економікою загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальне положення про юридичну службу міністерства, іншого центрального органу державної виконавчої влади, державного підприємства, установи, організації // ЗП України. -1996. -№ 1. -Ст.20.

2. Долгополов А.М. Організація юридичної служби на підприємствах: Конспект лекцій. -К.: МАУП, 2000. -72 с.

Стельмах І.В. Забезпечення законності, збереження майна, правове виховання і правова пропаганда на підприємстві // Форум права. -2007. -№ 3. –С.251-255 [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2007-3/07sivpnp.pdf>

Розглянуті особливості та роль юридичної служби у зміцненні законності на підприємстві, основні напрямки правової роботи щодо забезпечення трудового законодавства і зміцнення трудової дисципліни, збереження майна, порядок призначення та переміщення матеріально відповідальних осіб, правова пропаганда у трудовому колективі.

Стельмах И.В. Обеспечение законности, сохранение имущества, правовое воспитание и правовая пропаганда на предприятии

Рассмотрены особенности и роль юридической службы в укреплении законности на предприятии, основные направления правовой работы относительно обеспечения трудового законодательства и укрепления трудовой дисциплины, сохранения имущества, порядок назначения и перемещения материально ответственных лиц, правовая пропаганда в трудовом коллективе.

Stel'mah I.V. Maintenance of legality, preservation of property, legal education and legal propagation at the enterprise

Features and a role of legal service in strengthening legality at the enterprise, the basic directions of legal work concerning maintenance of the labor legislation and strengthening of a labor discipline, preservation of property, the order of purpose and moving of materially responsible persons, legal propagation in labor collective are considered.